

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א

מהות ציווי ימי הפסח - "ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו"

וביטלה! שהוא מזל חודש ניסן - כדי שכשעם ישראל ישחוט את הפסח הוא יקבל את האומץ והכח להאמין בה' בצורה מוחשית, ולא יחשוש עוד מפרעה והעם המצרי.

אך יש להעיר בפסוקים אלו של ציווי 'קרבן הפסח' שהביאו הרמב"ן והמדרש רבה, שמוזכר בהם - 'ויקחו איש שה לבית אבות, שה לביתו, וכן 'משכו וקחו לכם צאן, למשפחותיכם'. ורואים אנו מהפסוקים הללו, שישנו עניין בלקיחת קרבן הפסח שיהיה 'לביתו' ו'למשפחותיכם'. ורצינו להבין, מהו המסר והיסוד הנוסף הטמון ב'ביתו' ו'במשפחה' שנצרך לציווי קרבן הפסח!?

מכל זה ראינו לייסד כי לאדם ניתן כח סיוע מיוחד בחייו, והוא: ה'תא המשפחתי' - ה'בית' על כל גווניו וטבעיו, וכח זה נועד ללוות את האדם במהלך חייו על מנת לשמר את הכוחות עימם הוא הגיע לעולם. **ולכך בעת ציווי ה' על קרבן הפסח, נוסף החלק בציווי ש'לקיחת השה לבית אבות' תהיה דוקא 'שה לבית' - שכל אחד מעם ישראל יהיה נמנה על לקיחת ואכילת הקרבן ל'משפחותיו', כי הקב"ה ידע שרק ע"י הכח של ה'בית' והתא המשפחתי, עם מעלת ה'שה לבית אבות', יהיה לעם ישראל את האומץ והתעוזה על מנת להתגבר על הפחד והרתיעה, משחיטת 'אלוהי מצרים'. וע"י שיהיו נעזרים בכח 'המשפחה' אז ודאי גם יוכלו להשלים את ציווי ה' - 'ושחטו הפסח', וממילא להגיע לדרגת אמונה מספקת כדי שיזכו ל'יצירת מצרים'. וזהו יסודם ומהותם של ימים אלו, שעל האדם לזכור לשמר את כוחותיו שלו ואת האמונה שבו, וזה ע"י שמירת 'התא המשפחתי' ומבנה הבית היהודי, ועל כן נאמר הציווי בימי הפסח 'ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו', כדי לפתח ולהחדיר בתוכנו את מעלת הבית על כל גדריו וסייגיו.**

בסדר ההגדה של פסח כשאנו מוזגים כוס שני לפני אמירת "מה נשתנה", כתוב בהגדה - "וכאן הבן שואל". ובפשטות, ההבנה בביטוי 'כאן', שהוא - ציון מקום בסדר ההגדה לאמירת 'מה נשתנה'. אך על פי הדברים שאמרנו חשבתי לבאר, שיכאן אין זהו רק ציון מקום בהגדה לאמירת 'מה נשתנה', אלא הכוונה היא: 'כאן' - דוקא במצב הטבעי הזה שבו יושבים יחד כל בני המשפחה, אבות ובנים, סבים ונכדים, ומסובים יחד ל'בית אבות' - דוקא במצב זה 'הבן שואל', כי זהו עיקר מעלתם וענינם של ימים אלו, לשמר ולחזק את כח ה'תא המשפחתי', שהוא חלק בלתי נפרד מציווי 'קרבן הפסח' וימי הפסח. ולכך דוקא בימי הפסח התורה מדברת על "ארבע בנים", כדי לתת חשיבות לכל אחד ואחד מהמשפחה ולכל מרכיבי הבית, כי עיקרם ויסודם של ימי הפסח הוא: החשיבות והמודעות הפנימית לכח ה'בית' והמשפחה - על גווניו וטבעיו.

"ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח". [שמות י"ב כ"א]

במדרש רבה [ט"ז ג'] מובא על פסוק זה: "דבר אחר משכו וקחו לכם צאן - הדא הוא דכתיב יבושו כל עובדי פסל, בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח אמר לו משה: רבון העולם, הדבר הזה היאך אני יכול לעשות, אי אתה יודע שהצאן אלוהיהן של מצרים! הן שנאמר, הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו'. אמר לו הקב"ה: 'חייך אין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו את אלוהי מצרים לעיניהם, שאודיע להם שאין אלוהיהם כלום'. עכ"ד. ורואים אנו בדברי המדרש, איך שהקב"ה ציוה את הבאת 'קרבן הפסח' במהות 'יצירת מצרים'. וכדברי המדרש: שאמר הקב"ה 'חייך אין ישראל יוצאין מכאן - עד שישחטו את אלוהי מצרים לעיניהם'. ועלינו להבין מהי החשיבות והעניין הכל כך גדול ב'קרבן פסח', עד כדי שהיה מעכב ל'יצירת מצרים'!?

ויבואר בדברי המדרש שעלינו לדעת, כי אמנם עם ישראל שבאותו הדור ראה את עשר המכות, וידע שהקב"ה משגיח על הכל ומשלם שכר ועונש. אך 'לדעת' - זה לא 'לחיות' את האמונה, וכדי שעם ישראל יוכל לזכות ולהגאל ב'יצירת מצרים' היה צורך באמונה ממשית ומוחשית בהקב"ה - 'לחיות' את האמונה. ולשם כך ניתן ציווי קרבן הפסח, כדי שעם ישראל יפעל פעולה ממשית שתשפיע על ליבו ואמונתו בה'. ובאמת כאשר הקריבו את קרבן הפסח - שהוא אלוהיהן של מצרים, ולא פחדו מלמלאות ציווי ה', אז זכו והגיעו לדרגת האמונה המוחלטת, כדי שהקב"ה יוכל להוציאם ממצרים. ומשום כך ניתן הציווי של קרבן הפסח דוקא בזמן זה של יצירת מצרים - כי מטרת 'קרבן הפסח' היתה התנאי ליצירת מצרים, שכאשר 'ישחטו את אלוהי מצרים לעיניהם' אז 'אודיע להם שאין אלוהיהם כלום'.

כן ראינו בדברי הרמב"ן על הפסוק: 'ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לביתו, שביאר: "טעם המצוה הזאת, בעבור כי מזל טלה בחודש ניסן בכוחו הגדול, כי הוא מזל הצומח, לכך ציוה לשחוט טלה ולאכול אותו, להודיע שלא בכח מזל יצאנו משם אלא בגזרת עליון, וע"ד רבותינו שהיו המצרים עובדים אותו כש"כ שהודיע במצוה הזאת שהשפיל אלוהיהם וכוחם בהיותו במעלה העליונה שלו, וכך אמרו: קחו לכם צאן ושחטו אלוהיהם של מצרים", עכ"ד. רואים אנו אף מדברי הרמב"ן, כי מטרת ציווי 'קרבן הפסח' היתה כדי לחזק את האמונה בליבם של ישראל שידעו שיצאו ממצרים ב'גזרת עליון' ולא בכח המזל, ובנוסף לזה, כדי להשפיל את 'אלוהי מצרים'. ולכך המצוה נעשתה דוקא בצאן שהוא 'אלוהי מצרים',

בנביא בספר יהושע כתוב איך כשבאו עם ישראל לרשת את הארץ, אז יהושע מגולל לפנייהם את כל העבר של כלל ישראל, ומתחיל מהפסוק "בעבר הנהר ישבו אבותינו וכו' (כפי שאנו אומרים כל שנה בסדר הגדת הפסח), ובסוף אומר להם יהושע שיבחרו ויחליטו אם הם רוצים ללכת אחרי ה' יתברך, ומסיים יהושע: "ואנכי וביתי נעבוד את ה' - שלא משנה מה יחליטו עם ישראל, הוא כבר החליט לעבוד את ה'. והנה ראינו שיהושע לא אמר רק 'אנוכי אעבוד את ה' אלא דוקא: 'אנכי וביתי'. וכאן לכאורה טמון שוב היסוד שאמרנו, כי ישנו כח מיוחד שנמצא באוירת ה'בית', ויהושע ידע כי רק ע"י הכח של 'אני וביתי' הוא יוכל לעבוד את ה' אף אם יהיה זה כנגד החלטת כלל ישראל. ובה טמון גם היסוד של קרבן וחג הפסח, שהקפידה התורה שכל המשפחה תתמנה ביחד לאכול את קרבן הפסח, כי גדולה לגימה: ועל ידי האכילה ביחד יתקרבו כלום ביחד. וגם 'בבית אחד יאכלו' - שאסור להוציא מהבית כדי שישארו ביחד כל זמן האכילה. ועוד דרשו יולא ותותרו ממנו עד בוקר' - שלא יגידו שיבואו מחר לגמור האכילה, אלא חייבים לאכול הכל עד הסוף עוד באותו ערב. והקפידה גם התורה 'ועצם לא ישברו בו' - לאכול במתינות כדי שכולם ישהו בשעת האכילה ושיהיה אכילה משותפת ומכובדת. כי העיקר בכל זה הוא: שהתורה רצתה שכל המשפחה יצטרפו ויתאחדו ביחד, כדי שבאמצעות זאת יוכל ראש המשפחה להשפיע על בניו ובנותיו ולהעביר להם את עיקרי האמונה של יציאת מצרים. והכוח הזה של השפעת אב לבנים זהו כוח אדיר, ובפרט אצלנו, שהכל הוא מסירת אבות לבנים. 'אבות מכלל דאיכא תולדות', אצל הגויים אי אפשר לדעת מי האבא, אך אצלנו 'למשפחותם לבית אבותם'.

אצל גדולי הדורות ראינו שיצאו מגדרם ונתנו חשיבות גדולה כדי לשמור על קשרי משפחה, וזה היה אצלם עניין גדול מאוד. ובפשטות, זהו משום 'גדול השלום'. אך לפי מה שביארנו מבינים אנו זאת היטב, כי גדולי הדורות הבינו וידעו את הכח הסגולי והמיוחד של ה'יתא המשפחתי', כי זהו הכח הפנימי ששומר על האדם ואישיותו מפני כל השפעות הרחוב, וכך ע"י זה יוכל האדם לעמוד בפני הנסיונות שבכל דור ודור. ואמנם חשיבות ה'יתא המשפחתי' הוא לאורך השנה כולה, אך הוא שואב את כוחו כל שנה - ב'ימי הפסח' מחדש.

לפני עשרות שנים פגשתי עסקן אחד שהיה מאוד מקורב ליחזון איש, ושאלתי אותו 'אולי הוא זוכר דבר תורה מסוים מהחזון איש?' וסיפר לי ששמע ממנו, על מה שראינו בלקיחת 'קרבן הפסח' שנצטוו עם ישראל לקשור את הקרבן ל'כרעי המיטה'. והעיר, מדוע הקפידה התורה כל כך לקשור את קרבן הפסח בכרעי המיטה דוקא? וביאר כי הטעם לזה הוא: "כדי שנדע בשעת גאולת ישראל ובהיותו לעם - כי יסוד כלל ישראל הוא בקדושת הבית, וזהו כרעי המיטה". ורואים אנחנו שוב, כי אפילו הפרט הזה של קשירת הקרבן לכרעי המיטה כלל טמון בו אותו היסוד של חשיבות ה'בית' היהודי, משום ש'יסוד כלל ישראל הוא בקדושת הבית', כי מהות ציווי קרבן הפסח נועד כדי לשמר ולחזק את רעיון ה'יתא המשפחתי'.

אנו רגילים להביא תמיד בעניין אחר, שראינו לאחר מעמד מתן תורה בהר סיני, שהקב"ה אומר למשה לצוות את עם ישראל: "לך אמור להם שובו לכם לאהליכם". והנה מלבד פשוטן של דברים - שהיו צריכים היתר לחזור לביתם לאחר ג' ימי הגבלה. יתכן ללמוד ולבאר כאן יסוד גדול, וזאת על פי הדברים שייסדנו, שגם אחרי כל המעמד הנשגב של מתן תורה, שעם ישראל שומע את קול ה' "בהר מתוך האש הענן והערפל", בכל זאת הציווי הראשון הוא "שובו לכם לאהליכם", כי אמנם כאן במעמד הר סיני עם ישראל 'קיבל' את התורה, אבל כדי ליישם ולשמר את תורת ה' ומעמד הר סיני בליבם של ישראל היה צריך את ציווי זה 'שובו לכם לאהליכם' - לכו ותשמרו את המעמד הזה בתוך 'התא המשפחתי' שלכם, בתוך הבית שלכם!!! כי הקב"ה ידע שרק ע"י כח ה'יתא המשפחתי' שבתוך עם ישראל תוכל התורה, ומעמד מתן התורה, להישמר ולהיטמע בליבם, וזאת כדי שיוכלו באמת 'לקבל' את התורה, כי עיקר קבלת התורה אינה ה'קבלה', אלא "קיום" התורה, והקיום של התורה בא לידי ביטוי וביצוע רק ע"י אוירת הבית והמשפחה, וכך יוכלו להמשיך לקיימה, לאורך הדורות כולם.

רבינו תם אומר במסכת גיטין (ו:): כי מה שכתוב בגמרא "דברי שלום ואמת - מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה" - זה הולך על מזוזה שצריכה שרטוט ולא על ספר תורה. והסיבה שקוראים לזה 'אמיתה של תורה': "על שם שיש בו שם יחוד מלכות שמים". ולכאורה יש להעיר, האם יתכן שספר תורה לא יקרא 'אמיתה של תורה', ומהי הסיבה לכך שלמד רבינו תם שדוקא מזוזה היא 'אמיתה של תורה'!! ויש לפרש על פי היסוד שהבאנו, כי מכיוון שישנה חשיבות גדולה כל כך במעלת ה'בית' - למהות קבלת התורה והאמונה, ממילא המזוזה הנמצאת על פתחי הבתים היא דוקא - ה'אמיתה של תורה', כי ה'בית הוא עיקר הכל!! ולכך גם מצינו עוד מצוות וציוויים בתורה עם דינים והלכות על עניין הבית, והכל הוא מתוך הכרה וחשיבות גדולה למעלת ה'בית' היהודי, כי עם ישראל מיוסד ומבוסס על יסודות אלה, וזהו הכח שניתן לנו כדי לעמוד לאורך הגלות כולה בפני נסיונות הדור.

אלו הם יסודם ומהותם של ימים אלו, שנצטוונו בהם "ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו" - כי ימי חג הפסח נועדו לדורות על מנת לפתח ולהחדיר בתוכנו את מעלת ה'בית' והתא המשפחתי, עם כל גדריו וסייגיו. כי על ידי שהאדם מצרף את אשתו ובני ביתו, וכולם מתאחדים ומתחזקים ביחד, זה נותן כוח ויציבות לקשיים והנסיונות בחיים. וזהו כח סגולי וייחודי שניתן לאדם כדי להתמודד עם השפעות התקופה והרחוב, על מנת לשמר את כוחותיו שלו ואת האמונה שבו. ומזה נלמד בחג הפסח לראות בכל דרך לשמר ולחזק את אחדות המשפחה, כדי להכניס ולהעביר את יסודות האמונה מתוך שקט ומצב רוח, עד שנזכה לזעוק "אני וביתי נעבוד את ה'".

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

הערוך לחודש אייר
בעז"ה יצא בשבוע פרשת אחר"מ - קדושים

נתרם לעילוי נשמת מרת עטיה רחל בת אברהם דוד וחנה ע"ה
במלאות השלושים לפטירתה - א' ניסן התש"פ

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, וכן לחלוקה באזורכם
ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com